

МЕДІАСФЕРА ЯК ПРОСТІР СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ ТА СОЦІАЛЬНИХ СМИСЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

У статті проаналізовано поняття медіасфери як простору соціальних інститутів та соціальних смислів української діаспори в контексті інформаційно-комунікаційної діяльності еміграційної громади, створення нею спільного комунікаційного простору.

Ключові слова: медіасфера, соціальні смисли, інформаційно-комунікаційна діяльність, українська діаспора.

I. Вступ

Щороку збільшення доступу до діаспорної інформаційної спадщини дає можливість простежувати ґенезу формування національного інформаційного простору з урахуванням сегмента інформаційно-комунікаційної діяльності емігрантів на рівні синхронії й діахронії. Національний інформаційний простір – сукупність національних інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, які дають змогу забезпечувати інформаційну взаємодію громадян, суспільства, держави з їх рівним правом доступу до відкритих інформаційних ресурсів і максимально повним задоволенням інформаційних потреб суб'єктів держави на всій її території з дотриманням балансу інтересів на входження у світовий інформаційний простір та забезпечення інформаційної безпеки відповідно до Конституції країни й міжнародних правових норм [4, с. 25]. На нашу думку, надзвичайно актуальними є дослідження інформаційно-комунікаційної діяльності діаспорної спільноти, аналіз впливу їх сформованих комунікаційних каналів на позитивну динаміку державної політики щодо своїх емігрантів за кордоном, ідентифікацію діаспори та її окремих суб'єктів на основі функціонування етнопонаціональних субкультурних комплексів у взаємодії з культурою країн їх перебування, актуалізацію механізмів збереження національної ідентичності. Зважаючи на те, що, “структури ЗМІ і ЗМК – не тільки елементні бази, а й технології функціонування підсистем соціальної (політичної) системи, які, взаємодіючи, формують видові й типологічні характеристики мас-медіа як сукупність друкованої, аудіовізуальної продукції, а також мережних ЗМК та інформаційних агентств” [3, с. 109], інформаційно-комунікаційна діяльність (ІКД) включає контент каналів засобів масової комунікації.

Канали медійної взаємодії функціонують у певній соціально-політичній системі певного історико-політичного періоду, соціальні групи якої на зазначеному етапі домінують і

є визначальними учасниками публічного дискурсу, зокрема медіадискурсу, що й презентує реальність інституційної взаємодії в медіасфері [6, с. 17]. Вибір каналів комунікації, методів, форм інформаційно-комунікаційної діяльності таких соціальних інститутів (навчальні заклади, бібліотеки, політичні партії, архіви, культурно-мистецькі заклади та інші складники інформаційної інфраструктури) як суб'єктів медіасфери детермінований певними культурними кодами трансляції соціальних смислів комунікації, що, у свою чергу, визначає стійкий алгоритм загального історико-політичного дискурсу.

Отже, актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення поняття медіасфери як простору соціальних інститутів та соціальних смислів української діаспори в контексті інформаційно-комунікаційної діяльності еміграційної громади, створення нею спільного комунікаційного простору.

II. Постановка завдання

Мета дослідження – проаналізувати медіасферу як простір соціальних інститутів та соціальних смислів української діаспори в контексті інформаційно-комунікаційної діяльності еміграційної громади. Для реалізації зазначеної мети поставлено такі **завдання**: 1) висвітлити теоретичний аспект поняття “медіасфера”; 2) проаналізувати соціальні смисли як структурний елемент інформаційно-комунікаційної діяльності; 3) продемонструвати доцільність урахування інформаційної взаємодії в межах медіасфери на прикладі пресової дискусії української еміграційної громади післявоєнного періоду.

Так, В. Сидоров підкреслює дискурсивне начало медіасфери, що реалізовується в упорядкованій участі в медіадискурсі інститутів соціуму й закономірностей перманентної активізації підтримуваних дискурсом соціальних смислів. Тож, за його словами, медіасферу можна розглядати як сукупність змісту соціально значущих дискурсів та форму їх організації, коли зміст виступає у двох своїх значеннях – як інтегральна сума смислів, складників медіасфери, і як систе-

ма взаємопов'язаних смислів, що розуміються як структурні елементи. А це дає можливість трактувати медіасферу як результат комунікації між інститутами суспільства. "Результат означає тут інформацію, яка містить у собі розуміння соціально значущих фактів, подій, явищ, відносин між людьми. Інформаційний результат освоєння дійсності, несучи в собі певну новизну, тим не менше, повторює – буквально або модифікуючи – вперше досягнуті результати і, у свою чергу, утворює ще один стандарт, ще один алгоритм освоєння духовного світу людиною" [6, с. 17].

Вчений наголошує на інтерпретації медіасфери як ідеального простору, в якому взаємодіють соціально значущі смисли (установки, міфи, ідеї), які виникають і "вливаються" в дискурси, що вже функціонують і є результатом взаємодії інститутів суспільства: "Там, де закінчується публічність, де немає дискурсу, вже немає медіасфери, тому що тільки медіасфера утворює поле інформаційної взаємодії соціальних систем, їх інститутів та індивідів і тим самим забезпечує публічність такої взаємодії" [6, с. 17–18].

Особливо такий рівень узагальнення важливий у контексті комунікаційної діяльності еміграційної громади як на рівні діакронії, так і на рівні синхронії, коли важливо врахувати мову соціальних смислів, структурних елементів комунікації, – своєрідне символічне кодування, де кожен символ наділений певним змістом (коди як знаки або системи знаків, що застосовуються для вираження специфічних культурних послань) [2, с. 206]. Вони вигідно вирізняються серед таких елементів, як символи, знаки, образи, а саме: виражають ставлення до об'єкта соціальної реальності, уявлення про нього та пов'язану з ним взаємодію, вкорінену в соціальний досвід суб'єкта; є осмисленням певної частини соціальної реальності з огляду на досвід взаємодії з нею. Тоді як символи, знаки, образи є усталеною формою сприймання реальності, соціальні смисли є формами мислення, за допомогою яких соціальний суб'єкт описує й пізнає реальність та своє існування в ній, формуючи єдність з іншими суб'єктами – носіями схожого соціального досвіду [7].

Тож для аналізу інформаційної взаємодії еміграційної громади важливим є чинник спільного культурного, соціального досвіду, а незмінний тип культури, за словами В. Сидорова, визначає зміст певної медіасфери: "При зміні суспільно-економічних формацій, при радикальній зміні соціальної структури, різкій перебудові політичної влади, зміні ідеології тип культури зберігається, якщо зберігається його ядро. На всіх суспільних змінах можна знайти відбиток впливу цього стійкого ядра культури" [цит. за: 6, с. 17].

Отже, за наявності спільного ментально-культурного "ядра" функціонування спільного комунікаційного простору призводить до єднання спільнот (народу, нації, національності), зокрема нації з її світовою діаспорою громадою, у межах якої діє відповідний тип компліментарності (комунікаційної ефективності), що включає соціально стандартизовану систему символів, кодів, асоціацій, матеріальних засобів збереження інформації тощо. А це означає, що аналіз інформаційно-комунікаційної діяльності діаспори потребує вивчення її медіасфери, теорія якої в соціально-філософському розумінні є синтезом теорій культури, політики, журналістики та масових комунікацій [5]. Безумовно, журналістика є вагомим складником такої медіареальності, що "вбирає в себе взаємопов'язані шари загальної рефлексії громадського свідомості з приводу суспільного буття", зокрема обговорення поточних соціальних проблем, історико-культурний рівень та рівень гносеологічний – про пізнання особистості, суспільства, держави, сенсів життя, добра, краси тощо [6, с. 17]. Приклад журналістики української діаспори, особливо післявоєнного періоду, яскраво засвідчує факт зіткнення в матеріалах окреслених трьох шарів медіадискурсу: аналіз соціальних питань, державотворчі дискусії були завжди зумовлені історико-політичними чинниками, політичною орієнтацією авторів.

Тож учений В. Сидоров зауважує, що кроки в напрямі інтерпретації медіасфери повинні бути обережними, оскільки "епістемологічно ми потрапляємо в ситуацію постійного обізнання: намагаємося говорити про комунікації, але постійно говоримо про щось інше – про політику, культуру тощо, тобто аналітично ми замінюємо власне логіку комунікації логікою політики, культури. Уникнути "обізнання" можна, якщо сприймати комунікації в логіці взаємодії з різним ідейним потенціалом. Мінімум суперечностей потенціалів передбачає дискусію, опонування; максимум – відкрите протиборство, коли сторони вже не сприймають звернені до них смисли" [цит. за: 6, с. 18].

На підтвердження такої тези свідчать приклади ідеологічного конфлікту на сторінках преси еміграційної громади українців післявоєнного періоду. Так, наприклад, у статті І. Багряного «"Більшовизм", "російський імперіалізм", "російський народ"» ("Українські вісті", ч. 55–56, 4 серпня 1957 р.) подано глибокий аналіз та розвінчання головних тез, порушених у статті П. Білінського "Чи потрібний українській політиці ревізіонізм?" ("Українські вісті", ч. 54–55), які полягають у звинуваченні еміграційних політиків у політичному примітивізмі ототожнення понять "більшовизм" і "старий російський імперіалізм": «Перший треба поборювати, другий –

не чіпати в цих умовах світової розгри... тактично згубно вести таку політичну лінію. Як на доказ, автор посилається на тактику Америки й інших "світових політиків" в російському питанні, які, мовляв, поборюють більшовизм, але зовсім не поборюють російський імперіалізм. Те саме автор радить робити й українській визвольній політиці, інакше, мовляв, наші політики осмішують себе перед світом як люди примітивного мислення. Це одна частина його тверджень щодо тактики в боротьбі за нашу незалежність у мовах по відношенню до Росії. І друга частина – це твердження про потребу еластичної тактики по відношенню до теперішніх подій і процесів в ССРСР, з вимогою (чи порадою) в даній боротьбі серед провідних шарів КПРС і радянської імперії підтримувати... Хрущова» [1, с. 553]. Глибока аналітика статті демонструє наведену вище шаровість медіадискурсу, коли ідеологічна проблематика переходить в історико-культурну площину з підкресленням гносеологічних аспектів суперечностей. Зокрема, І. Багрянний, "розплутуючи" хибність ототожнень між поняттями "російський імперіалізм" і "російський народ", наголошував на тому, що «якраз найзавзятішими носіями російського імперіалізму протягом усієї історії були не маси російського народу, а провідні прошарки російської імперії, які склалися великою мірою не з росіян... хіба не російськими імперіалістами були різні "малороси" різних національностей, отакі потьомкіни, безбородьки, кочубеї і т. п. Маси ж російські були завжди гарматним м'ясом, солдатами, погноєм; і вони ж у минулій революції імперію якнайрадикальніше руйнували, хай і в сліпому екстазі революційного нігілізму, але руйнували, як власне нещастя» [1, с. 554]. Така теза викриває ще одну проблему – "малоросію" як ментальну характеристику відсутності категорії національної ідентифікації. Такі риторичні фігури в статті, як: «Чи може повстання в Угорщині душили якісь абстрактні "більшовики" й абстрактні танкові дивізії якогось абстрактного "більшовизму", а не конкретного російського імперіалізму?» [1, с. 555], "Отже, політик Америки дбає про забезпечення Америки від ідейно-політичної, а потім і мілітаристської навали більшовизму, проти завоювання й поневолення Америки, і для цього йому потрібний, насамперед, білий російський імперіалізм. Ну а ми що хотіли досягти такою самою тактикою? Переміни вивсяги на нашій в'язниці?" [1, с. 555], орієнтували дискусію "з нашого штадтпункту, з позиції наших національних інтересів" [1, с. 556]. Цікаво, що І. Багрянний перш ніж перейти до спростування тез "опонента" намагається зробити його "портретний" аналіз, і виявляється, що такі "маркери", як "недавній в'язень радянських конче-

нтраційних таборів", "походить з Галичини, а значить виріс в духовному кліматі, де якраз виплекався отой ґатунок скрайньої й безоглядної ксенофобії, яка й на його думку відіграє роль гальма в нашій політиці" тощо, виправдовують "сміливість ставлення проблеми та певну рацію в критиці нашої еміграційної політики..." [1, с. 553].

Тож цей приклад тільки підкреслює необхідність аналізу певного поля інформаційної взаємодії із соціальних систем, їх інститутів та індивідів, що і є змістом медіасфери. "Щоб побудова не виявилася громіздкою, приберемо питання межсистемного взаємодії (скажімо, між державами), а також приватні інформаційні взаємозв'язки індивідуумів. Умовою результативності аналізу взаємодії в медіасфері повинно стати врахування намірів, об'єктивно властивих сторонам, які вступають у дискурс: 1) обмінятися інформацією (ідейними установками, ціннісними судженнями, уявленнями про напрями суспільного розвитку тощо); 2) взяти гору в інформаційному протистоянні (ідеологічно "роззброїти" опонента); 3) знайти компроміс; 4) за допомогою ідейної полеміки домогтися переваги в інформаційному полі" [6, с. 18].

IV. Висновки

Інформаційна взаємодія тих чи інших інститутів суспільства зазвичай відбувається не з метою вплинути на ідейно-політичні та моральні позиції один одного (хоча є й таке), а з метою ідейно вплинути на інші соціальні інститути, аби подіяти на суспільство загалом. В умовах еміграції вибір каналів комунікації, методів і форм внесення до медіасфери ідейно-політичних, моральних цінностей визначається установками комунікатора, які, у свою чергу, детерміновані культурними кодами трансляції соціальних смислів комунікації й утриманням їх результатів у медійній сфері як стійкого алгоритму дискурсу, що історично триває уможливорює перевірку їх результативності на сучасному етапі.

Список використаної літератури

1. Багрянний І. "Більшовизм", "російський імперіалізм", "російський народ" / І. Багрянний // Публіцистика : доп., ст., памфлети, рефлексії, есе / упоряд. О. Коновал. – 2-ге вид. – Київ : Смолоскип, 2006. – С. 553–557.
2. Енциклопедія постмодернізму / ред. Ч. Вінквіста та В. Е. Тейлора ; пер. з англ. В. Шовкун. – Київ : Основи, 2003. – 503 с.
3. Житарюк М. Трансформаційні тенденції сучасної журналістики: до питання про функції і принципи / М. Житарюк // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. – 2011. – № 34. – С. 109–120.
4. Матвієнко О. Основи менеджменту інформаційних систем / О. Матвієнко, М. Цивін. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 176 с.

5. Назарчук А. В. Осмысление коммуникации в современной французской философии / А. В. Назарчук // Вопросы философии. – 2009. – № 8. – С. 147–162.
6. Сидоров В. Публичный дискурс и медиасфера: условия и субъекты функционирования / В. Сидоров // Журналистский ежегодник. – 2013. – № 2. – Ч. I. – С. 15–19.
7. Супруненко О. Спільні соціальні смисли як основа ефективної комунікації української нації [Електронний ресурс] / О. Супруненко // Віче. – 2008. – № 20. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1161/>.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2014.

Ковпак В. А., Пенчук И. Л. Медиасфера как пространство социальных институтов и социальных смыслов украинской диаспоры

В статье проанализировано понятие медиасферы как пространства социальных институтов и социальных смыслов украинской диаспоры в контексте информационно-коммуникационной деятельности эмиграционной общины, создание ею общего коммуникационного пространства.

Ключевые слова: медиасфера, социальные смыслы, информационно-коммуникационная деятельность, украинская диаспора.

Kovpak V., Penchuk I. Mediaway as a Space of Social Institutions and Social Meanings Ukrainian Diaspora

From year to year increase access to information Diaspora Heritage makes it possible to trace the genesis of the formation of the national information space based information and communications segment of immigrants at the level of synchrony and diachrony.

The choice of communication channels, methods and forms of information and communication of social institutions (schools, libraries, political parties, archives, cultural and art institutions and other elements of information infrastructure) as subjects mediaway determined by certain cultural codes broadcast meanings of social communication that, in turn, determines the overall strong algorithm historical and political discourse.

Thus, the relevance of our research is the need to conceptualize the notion of space as mediaway social institutions and social meanings Ukrainian diaspora in the context of information and communication activities emigration communities, create it common communication space.

Especially this level of integration is important in the context of emigration communications community at both diachronic and synchronic level when it is important to consider the language of social meaning, structural elements of communication – a kind of symbolic coding, where each character is endowed with certain content (codes as signs or system signs used to express specific cultural messages)

So mediaway should be interpreted as an ideal space in which to interact socially significant meanings (installation, myths, ideas) that arise and “flowing” in an already functioning discourses arising from the interaction of social institutions.

Key words: mediaway, social meanings, information and communication activities, the Ukrainian diaspora.